

Ett etiskt politiskt drömmande

The young are an alien species. They won't replace us by revolution.

They will forget and ignore us out of existence.

– William S. Burroughs

Det ligger ett socialt ansvar i att försöka vara förutseende, planera och förbereda för framtiden. Vuxna har ansvar för att skaffa kläder, mat och bostad åt barn. Styrande har ansvar att förvalta och distribuera gemensamma tillgångar och rättigheter. Alla har ett ansvar för kollektiva drömmar, det utopiska tänkandet. Ska det handla om en ny sak eller om en annan ordning? Science fiction är ett sätt att vara förutseende, att ta ett socialt ansvar. Drömma gemensamt, vidga perspektiv, skapa relaterbara bilder och berättelser, för att belysa nuet utifrån de aspekter som en realistisk berättelse är för närsynt att hantera. Det skulle kunna vara en utopisk vision av vad science fiction är.

En dystopisk vision skulle kunna vara att science fiction är propaganda för att skrämman människor längre in i en kapitalistiskt fundamentalistisk fångenskap. En propaganda som säger att vi måste rusta oss mot det yttre hotet. Beväpna oss ännu mer. Samla konserver och bygga bunkrar, eftersom ett intergalaktiskt krig kommer. Den vita gubben som varit militär och kan leva på grodslem och bark och tyda tecken i naturen måste vara vår ledare, för annars kommer alla att dö. Eller, alla kommer ändå att dö, men för säkerhets skull borde vi nog ändå lyssna på den vita Rambo-gubben. För säkerhets skull. För framtiden är nog livsfarlig utan Rambo-kunskaperna. Eller är det Rambo-kunskaperna som är livsfarliga? Vem ska vi egentligen skicka fram att hälsa på gästerna när de kommer från yttre rymden? Jag säger kvinnor och barn. Alla erfarenheter tyder på det. Vår ledare bör vara en ickevit ickemanlig Elliott, eller en mindre kritvit Barnkejsarinna.

Men hotet från yttre rymden kanske inte är det farligaste. Det kanske bara är något vi ska tro för att vara vända åt fel håll under tiden som ödlorna lurar till sig ledarskapet i USA eller Kina eller Ryssland. Samtidigt som de sprider viruset som tar kål på mänskligheten och gör jorden till en lättfångad brännboll. De lurar oss att slå ett perfekt lyrslag. Spanandet upp i himlen, eller bakom gardinen mot grannen, fyller en viktig politisk funktion genom att distrahera oss. Så i förvirringen och förlamningen tar vi det platta slagträet, och vips är vi innebrända och jorden är snodd.

De individer som i dessa berättelser kliver fram och gör avgörande skillnad, är som sagt oftast vita västerländska män. Ibland bakom, bredvid eller tillsammans med en pojke. Ibland är pojken ensam. Men han gör den heroiska handlingen för att kunna växa upp och bli en vit man. Där kan finnas en syster som inte fattar nåt. Och en mamma som fattar ännu mindre. Och en ickevit ickegestaltad ickeperson som blir den första som dör. För att visa hur farligt det är för den vita mannen eller pojken, och kvinnorna som han ska skydda, tillsammans med hela resten av världen som består av ickeförstående ickepersoner som måste räddas, även om de kanske inte förtjänar det. Det handlar om Jesus och Neo med flera, med flera. Det kan vara en Ripley, men när hon blir för kvinnlig och blir mamma till en alien blir hon helt enkelt till en del av problemet. Så länge hon ser ut som Rambo är det ok att en kvinna leder kampen, men mammor ska bara hållas kort. (Om de inte föder och uppfostrar en manlig motståndsledare, som Sarah Connor i

Terminator 2 – Judgment Day eller *Leia i Star Wars: The Force Awakens*, även om Ben blev ett ruttet ägg, då kan de vara litegrann användbara.)

Science fiction är byggandet av ett allomfattande kondenserat nu, med alla möjliga möjligheter och spekulationer samlade i en komprimerad version av samtiden, som kallas framtiden, men som är en värld vi känner. Där finns en skapad teknisk logik och estetik, och en drivande etik och politik. De patriarkala och rasistiska strukturerna är lika närvarande där som i verkligheten, så klart. Men det som science fiction ibland tar ansvar för, men ofta inte, är just att där finns en tanke om att hela världen skapas från noll. Så det finns feministisk science fiction, antirasistisk science fiction och ickekapitalistisk science fiction. Som till exempel pekar på hur det utopiska tänkandet och tankar om grundläggande fri- och rättigheter, under sekler exkluderat ickevita och ickemän. Och ickemänniskor. Djuren och naturen har det, liksom i verkligheten, också svårt i mainstream-science fiction. Eller andra ofrivilligt och frivilligt avhumaniserade individer. De som alltid dör först, som offrats så många gånger om i vår verkliga historia, som bland andra Frantz Fanon och Édouard Glissant skriver om, de koloniserade som reducerats till ting. Eller de som Karin Johannisson skriver om, kvinnorna i de medicinska experimenten som reducerats till vegetativa varelser, ren natur. Eller Sun Ra, boende på Saturnus, som identifierade sig som man, men inte människa. "I am a man but I am not human. Who wants to be 'hu'? What is 'hu'?" säger han i en föreläsning på Berkeley 1971. "Är det färgen på min hud?" fortsätter han. Sun Ra är en av portalfigurerna inom Afrofuturismen, en form av science fiction eller ett konstnärligt och politiskt tänkande och skapande som placerar svarta i centrum för berättelser om framtiden.

Feministisk och antirasistisk eller dekolonial science fiction arbetar med att lyfta fram "de andra", de som enligt Rosi Braidotti varit ofta patologiserade men ändå helt nödvändiga som gränsmarkörer i det västerländska moderna projektet. Dessa "andra" är så både symptom på den dominanta subjektivitetens kris, och ett uttryck för helt nya subjekspositioner, skriver Braidotti. Vissa av dessa subjekspositioner syns till exempel i science fiction, cyberpunk och postmodern gotik. Braidotti pekar på hur där också skapas nya versioner av den traditionella kopplingen mellan kvinnlighet och monstrositet (*Metropolis*, *Alien* m fl). En koppling som cyberfeminismen använder för att problematisera den dominerande diskursen om det mänskliga. Som i Donna Haraways *A Manifesto for Cyborgs: Science, Technology, and Socialist Feminism in the 1980s* med syfte att bygga en ironisk politisk myt trogen (men, tillägger hon, mer likt en form av hädelse gentemot) feminism, socialism och materialism. Manifestet är ett radikalt brott mot tidens *comme il faut* inom nämnda rörelser (därav det hädiska) för att göra plats åt andra kroppar och ifrågasätta traditionella gränsdragningar mellan organismer och maskiner. Haraways essä kan ses som en inopolitisk dekonstruktivistisk insats. Braidotti lyfter också frågan om "freaket" som möjlig politisk spelplats, ett icke-normerat subjekt inom vilket radikala förvandlingar och förhandlingar kan rymmas. Något som posthumanismen tar vidare, följande Haraways spår, genom att ifrågasätta den förgivettagna utgångspunkten i ett subjekt i form av ett mänskligt medvetande. Genom språkfilosofiska analyser tydliggör feministisk utopisk och dystopisk litteratur också kopplingen mellan språk, makt och mänsklig utveckling, som i till exempel Gerd Brantenbergs *Egalias döttrar*, där det inte heter människa utan kvinniska.

Science-fiction-skapande är alltså genom skapandet av världar en form av filosoferande. Liksom filosoferna i antikens Grekland är science fiction-skapare spanare, skickade att spana in i framtiden och rapportera tillbaka till resten av samhället. Kommer krig, svält, ny teknik, nya seder, allierade eller fiender? Är vår kultur en kultur att överleva i, eller en kultur att överge eller mixa med en annan? Och drömmandet är politiskt. Det som dröms och beskrivs är möjligt att föreställa sig och skulle kunna bli en verklighet. Arthur C Clarke gör en bruksdefinition av skillnaden mellan science fiction och fantasy. Hans definition av science fiction är dystopisk, medan drömmandet hör till fantasy-genren. Han skriver att "science fiction is something that could happen – but usually you wouldn't want it to. Fantasy is something that couldn't happen – though often you wish it would" (Westfahl 2005, ix). Givetvis är det en förenkling som görs i ett syfte att förhålla sig till en litterär diskussion om genreindelningar. Men den självklara utgångspunkten att science fiction beskriver dystopier vittnar om en privilegerad ställning i samtiden. Den som lever i en dystopi skapar kanske inte i första hand ytterligare dystopier. Och om en gör det så gör en det med ett uttalat syfte. Clarkes både nördiga och lättvindiga definition pekar på ett problem inom science fiction: de universella anspråken ihop med en enormt omfattande exkludering. Det vill säga problemet med den koloniala attityden. (Clarke som person kanske var ett exempel på den koloniala attitydens verkligt monstruösa paradoxer. Boende på Sri Lanka blev han anklagad för pedofili efter uttalanden i en intervju i *The Sunday Mirror* samtidigt som han utnämns att adlas i Storbritannien. Åtalet med pedofili-anklagelserna mot Clarke lades ned av lankesisk polis och Clarke adlades av Prins Charles.)

Eric Smith skriver i inledningen till boken *Globalization, Utopia, and postcolonial science fiction: new maps of hope* att många forskare är överens om att science fiction som genre är en imperialistisk kulturyttring, och att den föddes i samband med det sena artonhundratalets, framförallt franska och brittiska, globala erövringsanspråk. Men, skriver han vidare, science fiction kan också hjälpa oss att upptäcka och dechiffrera till exempel de ideologiska mystifikationerna rörande globalt kapital, och att se hur ny teknik kan förändra vår kognition och varseblivning. Något som i synnerhet William Gibson har gjort i flera av sina böcker. Ett bra exempel är *Känna mönster (Pattern Recognition)* från 2003 som handlar om Cayce Pollard som är allergisk mot logotyper och därför arbetar som marknadsföringskonsult. Får hon en allergisk reaktion är det en stark logotyp. I *Känna mönster* förutser Gibson utbredningen av filmklippet som den rörliga bildens främsta format. Något som 2003 inte var självklart alls, då det var före till exempel mobilkamerornas tid. Gibson är också den som bland annat ofta tillskrivs att ha uppfunnit begreppet *cyberspace*.

Men det är inte lätt att vara samhällets siare. Siaren granskas och riskerar alltid att få på fingrarna av den samtid som kommit ikapp visionen. Gibson skrattar åt sig själv i en intervju när han beskriver charmen med när det blir fel i till exempel de tekniska förutsägelserna. Som när Case i *Neuromancer* har jättebråttom och behöver extra datakraft och skriker "Somebody get me a modem!". Eller som att Japan eller ett multinationellt megaföretag bokstavligen skulle äga hela världen cirka nu. Det är en spådom som inte är helt orimlig, men tillräckligt exakt för att inte passa in riktigt än. För det återstår att se vem det blir, även om Google och USA/Kina/Ryssland ligger bra till. Annat blir av en händelse och slump rätt, för att en har turen kring 1980 att hamna bredvid några damer från Pentagon som kan beskriva ett datavirus. Något som då knappt fanns (kanske varken damer på Pentagon och datavirus).

Om ansträngningen görs för att bygga ett nytt samhälle, är det rimligt att förvänta sig en problematisering av det nuvarande samhället. Vilket också gjorts naturligtvis, mer eller mindre insiktsfullt, när det gäller totalitarism (1984), kolonialism (V) och klassamhället (*Matrix*). Det finns naturligtvis många fler exempel än de inom parentes här, och många exempel innehåller lite av allt i en ruskig röra. Men mycket är som sagt generellt genommanligt kritvitt.

Så en lyhördhet i samtiden och ett öppet sinne för framtiden, ihop med ett etiskt politiskt ärende, är det jag önskar att den framtida science fiction-skaparen rustar sig med. Inte konserver och arméknivar. För det mest angelägna etiska politiska ärendet idag i min mening måste vara att krossa rasismen och sexismen och beskriva alternativ till den skenande kapitalismen. Vi kan kalla denna, som jag menar nödvändiga, etiska politiska hållning för antitrumpisk. En självklarhet tänker en del. Men science fiction är lika lost i ödleslajm som resten av kulturen vi vantrivs i. Den jobbar fortfarande med Rambo-Cowboy-MacGyver-figuren, och hotet från yttre rymden som en vit manlig president i USA ska försöka stoppa, när det i själva verket är han själv som är ödlan. Och slajmet han halkar runt i är hans egen prestige och självupptagenhet som kommer fram i det dimensions-expanderande rummet i *Stalker* och *Interstellar* när allt är helt för sent. När fru och barn håller på att tröttna på att vänta på att den vita gubbens fenomenalt missriktade ansträngning äntligen ska vara över. I elfte timmen innan Barnkejsarinnan dör behövs det bättre bilder, och mer medvetna önsknings, än att samlas bakom en sinnessjuk gammal Rambo-Cowboy. Så:

– Var hälsad! Vi är kvinnor och barn.

Kira Carpelan är konstnär, filmproducent och magisterstudent i filosofi på Södertörns högskola.

Referenser

Arrival (Denis Villeneuve, 2016)

Braidotti, Rosi (2005). *Metamorphoses. Towards a Materialist Theory of Becoming*. Cambridge: Polity Press

Brantenberg, Gerd (2004). *Egalias döttrar*. Stockholm: Pocky

Burroughs, William S. (1973). *The wild boys: a book of the dead*. London: Transworld/Corgi

Clarke, Arthur C. (2005). Foreword I: Westfahl, Gary (red.). *Science fiction quotations. From the inner mind to the outer limits*. New Haven: Yale University Press

Ende, Michael (1981). *Den oändliga historien*, Malmö: Bergh.

E.T. the Extra-Terrestrial (Steven Spielberg, 1982)

Fanon, Frantz (2016). *Jordens fördömda*. Stockholm: Leopard

First Blood (Ted Kotcheff, 1982)

Freud, Sigmund (1995). *Vi vantrivs i kulturen*. Stockholm: Röda rummet

Gibson, William (2005). *Känna mönster*. Stockholm: Norstedts

Gibson, William (1991). *Neuromancer*. Stockholm: PAN/Norstedt

Gibson, William (2014). *William Gibson: Technology, Science Fiction & the Apocalypse*. Intervju av Carol Anshaw på Chicago Humanities Festival, 2014
<http://chicagohumanities.org/events/2014/journeys/william-gibson> [2016-12-01 14:51 CET]

Glissant, Édouard (1997). *Poetics of relation*. Ann Arbor: Univ. of Michigan Press

Harding, Luke (2000). The Space Odysseus. *The Guardian*, 28 sept
<https://www.theguardian.com/books/2000/sep/28/sciencefictionfantasyandhorror.arthurclarke> [2016-12-05 13:58 CET]

Haraway, Donna (2004). *The Haraway Reader*. New York: Routledge

Hickman, Martin (2012). NOTW editor 'spiked paedophilia scoop on Arthur C Clarke for fear of Murdoch', *The Independent*, 7 juli
<http://www.independent.co.uk/news/media/press/notw-editor-spiked-paedophilia-scoop-on-arthur-c-clarke-for-fear-of-murdoch-7920816.html> [2016-12-05 14:01 CET]

Hyvönen, Frida (2016). *Kvinnor och barn*. RMV Grammofon

Interstellar (Christopher Nolan, 2014)

Johannisson, Karin (1994). *Den mörka kontinenten: kvinnan, medicinen och fin-de-siècle*. Stockholm: Norstedt

Levin, Amat (2013). Nybörjarens guide till Illuminati. *Nöjesguiden*, 29 okt
<http://ng.se/artiklar/nyborjarens-guide-till-illuminati> [2016-12-01 14:02 CET]

Lindström, Lars (2009). Sanningsrörelsen: "Rymdödlor styr världen". *Expressen*, 13 nov
<http://www.expressen.se/nyheter/dokument/sanningsrorelsen-rymdodlor-styr-varlden/> [2016-12-01 14:04 CET]

Little, Judith A. (red.) (2007). *Feminist philosophy and science fiction: utopias and dystopias*. Amherst, N.Y.: Prometheus Books

Lost (J. J. Abrams, Jeffrey Lieber, Damon Lindelof, 2004)

MacGyver (Lee David Zlotoff, 1985)

Mars Attacks! (Tim Burton, 1997)

Metropolis (Fritz Lang, 1927)

Orwell, George (1984). *1984: Nitton åttiofyra*. Höganäs: Bra böcker

Popham, Peter (1998). Arthur C Clarke case investigated. *The Independent*, 18 feb
<http://www.independent.co.uk/news/arthur-c-clarke-case-investigated-1145468.html>
[2016-12-05 14:18 CET]

Smith, Eric D. (2012). *Globalization, Utopia, and postcolonial science fiction: new maps of hope*. Basingstoke: Palgrave Macmillan

Stalker (Andrej Tarkovskij, 1979)

Star Wars: The Force Awakens (J. J. Abrams, 2015)

Sun Ra (1971). *The Black Man in the Cosmos*. University of California, Berkeley
https://ubusound.memoryoftheworld.org/ra_sun/Ra-Sun_Berkeley-Lecture_1971.mp3
[2016-12-01 14:26 CET]

Terminator 2 – Judgment Day (James Cameron, 1991)

The Matrix (Lana och Lilly Wachowski, 1999)

The Matrix Reloaded (Lana och Lilly Wachowski, 2003)

The Matrix Revolutions (Lana och Lilly Wachowski, 2003)

The Newsroom of the BBC World Service (1998). Sunday Mirror to hand over Arthur C Clarke tapes. *BBC News*, 12 aug

http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/150116.stm [2016-12-05 14:08 CET]

V (Kenneth Johnson, 1984)